חלבלוב נטוי Euphorbia maculata – מין פולש הפורח בגינות ובשטחי שלחין (נובמבר 2017)

כתבה: **ערגה אלוני**

חלבלוב נטוי *Euphorbia maculata* (חלבלובייים), הוא צמח עשבוני חד-ביתי דק וזקוף, מעט מסועף, המתנשא לגובה של כ40 ס"מ. הצמח חד שנתי בולט בעליו הירוקים ובריכוזי תפרחות. בעת פגיעה באחד מאברי הצמח נוטף מיד שרף חלבי דביק. הגבעול הראשי חלק, צבעו חום מאדים, חלקו התחתון בעל פרקים ארוכים, ממנו מסתעפים גבעולי משנה דקים. כלפי מעלה מתקצרים הפרקים, העלים גדולים יותר, והוא נוטה הצידה או כלפי מטה. בחלק זה, התפרחות קרובות או צמודות לגבעול. העלים פשוטים מסודרים נגדית על הגבעול, אורכם 4-3 ס"מ, רוחבם 1.5-1 ס"מ. צבע פני העלה ירוק כהה, לעתים עם שוליים מאדימים. צדו התחתון ירוק-זית. הפטוטרת קצרה, אדומה או ירוקה, הטרף דמויי אזמל, בסיסו לעתים א-סימטרי וקצהו מחודד. השפה תמימה עד משוננת קלות.

חלבלוב נטוי. צילמה: ערגה אלוני ©
מימין – מראה כללי, הצמח מגיע לגובה של 40 ס"מ
במרכז ומשמאל – עלים ותפרחות הממוקמות בחיקיהם
להגדלה – לחצו על התמונות

תפרחות החלבלוב יושבות במפרק בחיק עלה. התפרחות מסודרות בסוכך. בסיס ציר הסוכך מלווה בשני חפים. ציר הסוכך מתפצל לשני ענפים הנושאים תפרחות. בהסתכלות ראשונה, נראות קבוצות "פרחים לבנים קטנים". למעשה כל "פרח" כזה זוהי תפרחת בפני עצמה המכונה "כוסית" – מבנה דמוי כוס שבהיקפו מעטפת בת 5 בלוטות לבנות מעוגלות המשמשות כצופנים. מעטפת זו נראית כגביע או כאונות כותרת ומשוות לכוסית צורה של פרח רגיל. בקדמת כל עלה מעטפת מצויות בלוטות-צוף ירקרקות. בתוך הכוסית במרכזה

מצוי פרח עלייני-נקבי אחד ובצמוד לו בתוך הכוסיות פרחים אבקניים –זכריים שכל אחד מכיל אבקן אחד בלבד. הפרח הנקבי שקוע בכוסית טרם הבשלתו ורק קצות אונות הצלקת מבצבצות החוצה. כאשר הפרח מתבגר, הוא מתרומם על עמוד קצר עליו יושבת שחלה חלקה בת 3 מגורות. בראשה שלוש צלקות לבנות כל אחת מפוצלת לשתי אונות הפונות לצדדים. הפרח הנקבי מבשיל לפני הפרחים הזכריים (פרוטוגיניה) ובכך קטן הסיכוי להפרייה עצמית.

חלבלוב נטוי – תפרחות ופרחים. צילמה: ערגה אלוני ©
לפי הסדר מימין לשמאל:
1. כוסיות עם פרחים נקביים
2. צלקת הפרח הנקבי ופרחים זכריים לקראת הבשלה
3. הכוסית, הבלוטות והצופנים. כמו כן נראים פרח נקבי ופרח זכרי
4. פרח נקבי ופרח זכרי
להגדלה – לחצו על התמונות

לאחר האבקה והפרייה, השחלה תופחת, וההלקט המתפתח משנה עמדה ונוטה כלפי מטה. ההלקט חלק, בן שלוש מגורות, גודלו 2 מ"מ, בין כל שתי מגורות מפריד חריץ עמוק. בכל מגורה זרע עגול בודד קוטרו 0.7 מ"מ. בהבשלתו, נפתחות הקשוות והזרעים משוחררים. בשלב ההתפתחות של ההלקט כבר נראים בסמוך לו פרחים זכריים צעירים. הפרחים הזכריים מצויים כל אחד בכוסית נפרדת. כוסית זו נישאת על עוקץ בהיר והמאבק חבוי במעטפת אדומה. עם הבשלתו הוא מגיח מהמעטפת ומזדקף מעלה. חרקים קטנים נמשכים אל הצוף והאבקה והם המאביקים.

חלבלוב נטוי – השלב הזכרי ופירות (הלקטים) צעירים. צילמה: ערגה אלוני ©
להגדלה – לחצו על התמונות

חלבלוב נטוי גדל בריכוזים צפופים, סמוכים אלה לאלה. מה שמלמד שגודלו של בנק הזרעים בקרקע הוא לא מבוטל. ספירת הלקטים בצמח שעדין מייצר פרות חדשים הראתה שבממוצע, על כל מפרק מצויים 15 הלקטים. מספר הסוככים הממוצע היה 10. כך שצמח אחד מייצר לפחות 150 הלקטים סה"כ 550 זרעים. פיזור הזרעים נעשה ע"י פתיחת קשוות ההלקט ושחרור הזרעים. הזרעים חלקם, נאספים ע"י נמלים ומורחקים מצמח האם. הם מופצים לסביבה ונובטים בקלות. למעשה, צמח בוגר אחד, בעונת גידול מקיים יותר ממחזור חיים אחד.

חלבלוב נטוי הוא צמח גֵר בארץ שמוצאו מצפון אמריקה אשר חדר לארץ בשנות ה-40 של המאה הקודמת. הוא גדל בארץ בעיקר על קרקעות כבדות ולא חוליות. מאפיין אשפתות, גינות, משתלות, ושדות שלחין. מצוי בחוף כרמל, שרון, הרי יהודה ועמק החולה. הוא פורח בקיץ, מאוגוסט עד נובמבר, (תקופה ארוכה יותר מזו המצוינת במגדיר)

בכל מיני החלבלוב מצוי באברי הצמח מוהל חלבי (לטקס). המוהל החלבי מכיל תרכובות אורגניות שונות כמו: טרפנים, אסטרים, אלקלואידים, גליקוזידים ועוד. המוהל מר וצורב ובריכוז גבוה הוא רעיל לאדם ולחי. ברפואה העממית משמש המוהל לייבוש יבלות בעור. במיהול כמות נמוכה של שרף בחלב, הוא נחשב כמרגיע כאבי בטן. בריכוז גבוה הוא רעיל ומסוכן.

קיימת אי התאמה בשמות המדעיים של חלק ממיני החלבלוב בין המקורות הארץ לבין מקורות בארצות אחרות. **חלבלוב נטוי**_ המוגדר כ-*E. maculata* **.** זוהה לראשונה בארץ

בשם *E. nutans* (זהרי, 1976), שמו הוחלף ב1991 לשמו הנוכחי. חיפוש השם המדעי הנוכחי באתרי צמחים, יציג מין של חלבלוב הזוחל על פני הקרקע, שהתיאור שלו מתייחס ל**חלבלוב מאדים** *E. supine* (ע"פ המגדיר בארץ) או ל**חלבלוב פושט** *E. prostrata* . שני מינים אלה הם צמחים נמוכים זוחלים על פני הקרקע. לשניהם בלוטות כוסית שונות והראשון בעל גבעול והלקט שעירים. תוצאת החיפוש של **חלבלוב נטוי** ברשת בשמו הקודם (*E. nutans*) תואם לפרטי_ה**חלבלוב** ה**נטוי**. מין דומה לו הגדל בארץ הוא **חלבלוב שעיר-פרי** *E. lasiocarpa*, צמח גבוה דומה במבנה אך הגבעול וההלקט שעירים. עד שיתבררו הדברים לאשורם, נמשיך להשתמש בשם המין המדעי של **חלבלוב נטוי**, כפי שמופיע במגדיר.

מימין – חלבלוב פושט. צילמה: ערגה אלוני ©
במרכז – חלבלוב מאדים. צילם: נעם עביצל ©, באדיבות אתר צמח השדה
משמאל – חלבלוב שעיר-פרי. צילמה: ערגה אלוני ©
להגדלה – לחצו על התמונות

ספרות:

זהרי מ 1976 מגדיר חדש לצמחי ישראל. עם עובד, תל אביב.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים. עמ' 219-218.

צמחיית ישראל ברשת www.flora.org.il

צמח השדה www.wildflowers.co.il

קריספיל נ 1985 צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור.

———————————————————————————————————————

Invasive species compendium: www.cabi.org

Ilinois wild flowers: www.ilinoiswildflowers.info

Minnesota wildflowers: www.minnesotawildflowers.info

USDA, national resources conservation service: www.plants.usda.gov

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2017 חלבלוב נטוי Euphorbia maculata – מין פולש הפורח בגינות ובשטחי שלחין (נובמבר 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.|
https://www.kalanit.org.il/euphorbia-maculata-nov-2017